

تاریخ فرهنگ و تمدن

اسلام و ایران

دانشگاه آزاد تهران جنوب

استاد علی اصغر حبیبی نوده

امیرحسین سلیمی

۱- تمدن را تعریف کنید.

تمدن از ریشه "مُدن" به معنای شهرنشینی آمده است؛ البته تمدن شهرنشینی است اما انسان متمدن وارد مرحله شهرنشینی شده است. در اصطلاح به مجموعه دستاوردهای مادی و معنوی بشر که در طول تاریخ با تکیه بر ذهن و خلاقیت او شکل گرفته است "تمدن" گفته میشود. یعنی بشر سعی کرده است که به ابعاد جسمانی و روحانی خویش پاسخ دهد.

*۲- فرهنگ را تعریف کنید.

متاسفانه معنای واحدی برای این واژه ارائه نشده است. این واژه در قرن ۱۹ میلادی در اروپا به کار برده شد و در انگلیسی به معنای "پروراندن"، "مراسم دینی" و "کشت و زرع" است. فرهنگ را در اصطلاح به معنای "تعلیم و تربیت" دانسته اند و به مجموعه پیچیده ای از دانسته ها، اعتقادات، هنرها، عادات و آداب و رسوم که فرد با تکیه بر ذهن و خلاقیت خود از محیط اجتماعی کسب میکند گفته میشود. فرهنگ بیشتر دستاوردهای بشر را دربرمی گیرد.

*۳- رابطه بین فرهنگ و تمدن را تعریف کنید.

عموم مخلص و مطلق – به این معنا که تمام دستاوردهای فرهنگی، دستاورد تمدنی هستند اما برعکس آن الزاما صحیح نیست و ممکن است یک دستاورد تمدنی، دستاورد فرهنگی نباشد. در اصل دستاوردهای فرهنگی زیر مجموعه دستاوردهای تمدنی هستند.

۴- ۳ فایده تاریخ را ذکر کنید.

۱- شناخت سرگذشت ملل ۲- آشنایی با سیره پیامبران ۳- آشنایی با سیاستهای پادشاهان

۵- کدامیک درست است؟ "فرهنگ و تمدن اسلامی" یا "فرهنگ و تمدن مسلمانان"؟

برخی معتقدند مسلمانان احکام و قوانین اسلام را آنگونه که پیامبر آورده بود محترم نشمرده اند و با آن مخالفت کرده اند. لذا نمیتوان توفیق های برجسته مادی و معنوی این عصر را به اسلام ربط داد و مدعی فرهنگ و تمدن اسلامی شد. بلکه این فرهنگ و تمدن به وسیله مسلمانان به وجود آمد. یعنی "فرهنگ و تمدن مسلمانان". در پاسخ باید گفت که: ۱- قطعا آنچه باعث ایجاد فرهنگ و تمدن اسلامی

گردید، اسلام و آموزه های غنی قرآنی، نبوی و علوی آن بوده است. و الا چرا شخصیت های بزرگی مانند بوعلی سینا، رازی، بیرونی و... پیش از ظهور اسلام پدید نیامدند. ضمناً اگر مردم مکه و مدینه، بدون توجه به معارف اسلامی میتوانستند تمدن آفرین باشند، چرا این اتفاق پیش از ظهور اسلام رخ نداد. ۲- برخی از مظاهر اسلامی چون: علوم اسلامی، هنر اسلامی، فقه، تفسیر و کلام تنها بر اساس آموزه های قرآنی و اسلامی، قابل توجیه و تفسیرند.

***۶- ویژگی های تمدن اسلامی را ذکر کنید.**

۱- نظام مندی تمدن ۲- پویایی تمدن ۳- جهانگردی تمدن ۴- عصبیت

۷- پویایی تمدن به چه معناست؟

از آنجا که تمدن برای انسان است و انسان نیازهای متغیری دارد، تمدن باید درون خود ساز و کارهایی داشته باشد تا بتواند به نیازهای انسان در طول تاریخ پاسخ مناسب دهد.

۸- جهانگردی تمدن را تعریف کنید.

بدون شک تمدن اگر در مرزهای مادی و فکری خود بماند و به تمدن های دیگر فکر نکند، هرگز به شکوفایی نمیرسد. یک تمدن اگر میخواهد به بالندگی برسد باید به تمدن های دیگر توجه کند و نکات مثبت آنها را جذب و نکات منفی را دفع کند.

۹- چرا عصبیت در گسترش تمدن تاثیرگذار است؟

تمدن در مسیر اعتلای خود نیازمند هم بستگی است. یعنی همکاری میان امت باعث می شود انسان ها در پی ریزی و گسترش تمدن مشارکت کنند و در برابر سختی ها و فشارها بایستند.

۱۰- عوامل ایجاد و پیدایش تمدن کدام است؟

۱- علل انسانی ۲- فرهنگ ۳- دین ۴- عوامل طبیعی و مادر ۵- تسامح مردم و حکومت

***۱۱- چرا دین عامل ایجاد تمدن است؟**

هدایت الهی و تعالیم انبیا بی شک در تربیت انسانها و اخلاق آنها نقش مهمی داشته است. چرا که استعدادهای درونی و فطری انسانها را شکوفا کرده است. دین نظام های کهنه و پوسیده را کنار میزند و به جای آنها نظامی پویا می نشاند. در پرتو چنین تحولی، زندگی اقتصادی بهبود یافته و استعدادهای علمی و هنری و ادبی و ... شکوفا میشود.

۱۲- آیا تساهل و تسامح مردم در ایجاد تمدن تاثیرگذار است؟

هیچ تمدن و مردمی نمیتواند بدون استفاده از آثار درخشان سایر تمدن ها در علوم و فنون متبحر شود. راه حل آنست که نسبت به کتب و ابتکارات دیگر تمدن ها حساسیت به خرج داده نشود. مثلا مسلمانان در علم فلسفه از یونانیان استفاده های فراوانی کرده اند و اروپاییان نیز از علوم مسلمانان بهره جسته اند.

* ۱۳- علل شکل گیری فرهنگ و تمدن اسلامی را نام ببرید.

۱- توجه و اهمیت به علم ۲- توجه به خواندن و نوشتن ۳- مراکز علمی و آموزشی ۴- ترجمه متون و نقل علوم

۱۴- کدام وزیر عباسیان کارخانه کاغذسازی در بغداد را تاسیس کرد؟

فضل بن یحیی برمکی

۱۵- یحیی برمکی وزیر کدام خلیف عباسی بود؟

هارون الرشید

۱۶- مسلمانان از چه طریقی با کاغذ آشنا شدند؟

ارتباط مسلمانان با دیگر تمدن ها باعث شد تا مسلمانان با ابزار نوشتن آشنا شوند. مثلا در مصر با "پاپیروس" آشنا شدند و در سمرقند از طریق کاغذسازان چینی با کاغذ چینی آشنا شدند و به تکمیل آن پرداختند.

۱۷- مسلمانان در مصر با چه ابزاری برای نوشتن آشنا شدند؟

پاپیروس

۱۸- کارخانه کاغذسازی از کجا به اروپا انتقال یافت؟

از مسلمانان به مصر و اندلس و سپس به اروپا

۱۹- اولین مسجد علمی-آموزشی در جهان اسلام کدام است؟

مسجدالنبی

۲۰- کدام مسجد در تمدن اسلامی دارای ۴۰ حلقه درسی بود؟

فُسطاط مصر

۲۱- مسلمانان کدام تاریخ را آغاز دوره اسلامی میدانند؟

هجرت پیامبر از مکه به مدینه

۲۲- پیامبر با ورود به مدینه چه کارهای مهمی انجام داد؟

۱- تاسیس مسجد ۲- عقد پیمان اخوت میان مهاجرین و انصار ۳- وضع قانون اساسی که تحت آن مسلمانان و غیر مسلمانان میتوانند به صورت مسالمت آمیز با یکدیگر زندگی کنند.

۲۳- جوهره ی پیام پیامبر در هنگام بعثت چه بود؟

لا اله الا الله

۲۴- نظامیه ها در چه دوره ای و توسط چه کسی تاسیس شدند؟

در قرن پنجم هجری و توسط خواجه نظام الملک (وزیر سلجوقیان)

۲۵- کتاب جامع التواریخ اثر کیست؟

خواجه رشید الدین همدانی

۲۶- نقش بیمارستان ها در توسعه علوم در تمدن اسلامی را بیان کنید.

بیمارستان ها یکی از مراکز علمی به شمار می رفت که عمده تعلیمات پزشکی در آنجا صورت می گرفت. در قدیم به بیمارستان ها "مارستان" گفته می شد. بسیاری از بیمارستان ها دارای مدرسه و کتابخانه بودند. مانند بیمارستان ری و نوری بغداد.

۲۷- ربع رشیدی توسط چه کسی تاسیس شد؟

خواجه رشید الدین همدانی

۲۸- نهضت ترجمه چگونه آغاز شد؟

آیات و احادیث اهل بیت، مومنان را به کسب علم و فن ترغیب میکند. پس از فروکش کردن فتوحات، توجه مسلمانان به علوم و فنون و صنایع دیگر ملل جلب شد و به این فکر افتادند تا این آثار را مورد ترجمه قرار دهند. این مسئله به قدری مهم و عظیم بوده است که از آن به عنوان "نهضت ترجمه" یاد میشود.

۲۹- نخستین ترجمه ها در خصوص اسناد اداری و تجاری کدام بود؟

نخستین ترجمه ها در خصوص اسناد اداری و تجاری در عهد بنی امیه صورت گرفت.

۳۰- در کدام عصر ترجمه علوم و فنون گسترده تر شد؟

دوره عباسیان

۳۱- در عصر کدام خلیفه ترجمه کتابهای فلسفی و کلامی رواج یافت؟

ماموم

۳۲- سهم ایرانیان در تمدن اسلامی را بیان کنید.

ایرانیان، قافله سالار میدان فرهنگ و تمدن اسلامی چه در علوم عقلی و چه در علوم نقلی بوده اند. نمایندگان اصلی حکومت و فرهنگ اسلامی ایرانیان بوده اند حتی زمانی که زبان جهان اسلامی عربی بود، ایرانیان در زمان عباسیان در تمام امور کشوری و لشکری دست داشتند و بسیاری از کتابهای ادبی و تاریخ و سیره را رونق داده و مایه شکوه عباسیان بوده اند. ایجاد مدارس نظامیه یکی از خدمات مهم ایرانیان بوده است که موجب نهضت بزرگ آموزشی در جهان اسلام شد.

۳۳- ایرانیان در چه قرنی در هنر شکوفا شدند؟

قرن ششم

۳۴- نام کتاب الجبر و المقابله در اروپا چه نام داشت؟

الگوریتم یا الجبرا

۳۵- علوم اسلامی و غیر اسلامی را تعریف کنید.

علوم اسلامی: علمی که از تفکر مسلمانان نشأت گرفته است.
علوم غیر اسلامی: علمی که از دیگر تمدن ها گرفته شده است و مسلمانان آنرا گسترش داده اند.
(البته افرادی مثل فارابی و ابن سینا تقسیم های مختلفی از علوم داشته اند.)

۳۶- معادلات درجه ۴ توسط کدام دانشمند مورد بحث قرار گرفت؟

ابوالوفا جوزجانی

*۳۷- معادلات درجه ۳ توسط کدام دانشمند مورد بحث قرار گرفت؟

عمر خیام نیشابوری

*۳۸- کاشف حقیقی اعداد اعشاری کیست؟

غیاث الدین جمشید کاشانی

*۳۹- کتاب مفتاح الحساب اثر کیست؟

غیاث الدین جمشید کاشانی

*۴۰- علم مثلثات برای اولین بار توسط کدام دانشمند عنوان مستقلی یافت؟

خواجه نصیر الدین توسی

*۴۱- شکل القطاع اثر کیست؟

خواجه نصیر الدین توسی

*۴۲- اهمیت علم نجوم نزد مسلمانان را شرح دهید.

علاوه بر ترغیب کلی اسلام به کسب دانش در علم نجوم، این علم در انجام فرائض دینی چون یافتن قبله و تعیین اوقات نماز، زمان روزه داشتن و... نقش ویژه ای داشت. لذا مسلمانان از همان ابتدا به مطالعه نجوم و مشاهده آسمان ها علاقه و اشتغال داشتند. مسلمانان مطالعات نجومی خود را از کتب یونانی و هندی گرفتند و از زمان منصور عباسی ترجمه این متون شروع شد.

*۴۳- ترجمه کدام کتاب منجر به مکتبی شد که عمده کارش رصد ستارگان بود؟

کتاب مجسطی اثر بطلمیوس

*۴۴- چه کسی باری اولین بار از اسطرلاب استفاده کرد؟

ابراهیم بن حبیب

*۴۵- کپلر و گالیله و کوپرنیک تحت تاثیر کدام دانشمندان مسلمان بودند؟

ابو عبدالله محمد بتانی

*۴۶- علم الحیل نزد مسلمانان به کدام علم مربوط میشود؟

علم مکانیک

*۴۷- مهمترین دستاورد مسلمانان در علم مکانیک کدام است؟

آشنا ساختن بروپاییان با باروت و سلاح های آتشین

*۴۸- کدام دانشمند دانش کیمیا را به صورت دانش تجربی و آزمایشی درآورد؟

جابر ابن حیان

*۴۹- سر الاسرار اثر کیست؟

محمد ابن زکریای رازی

*۵۰- در عصر کدام خلیفه عباسی کتب فلسفی و کلامی بیشتر ترجمه میشد؟

ماموم

*۵۱- فردوس الحکمه اثر کیست؟

علی ابن سهل طبری

*۵۲- کتاب الجدری و الحصبه در مورد کدام بیماری و اثر کیست؟

آبله و سرخک - محمد ابن زکریای رازی

*۵۳- کشفیات مسلمانان در علم پزشکی را نام ببرید.

*۵۴- جامع البیان اثر کیست؟

محمد ابن جریر طبری

*۵۵- مجمع البیان اثر کیست؟

شیخ طبرسی

*۵۶- عوامل انحطاط داخلی و خارجی تمدن اسلامی را نام ببرید.

عوامل داخلی: ۱- انحراف از آموزه های راستین اسلام ۲- فرقه گرایی ۳- تغییر اندیشه سیاسی ۴- تجمل گرایی

عوامل خارجی: ۱- جنگ های صلیبی ۲- حمله مغول

*۵۷- کتب اربعه شیعه را نام ببرید.

۱- کافی (کلینی) ۲- من لایحضره الفقیه (شیخ صدوق) ۳- تهذیب الحکام (شیخ طوسی) ۴- الاستبصار فیما اختلف من الاخبار (شیخ طوسی)

*۵۸- نشانه های خلافت را نام ببرید.

۱- بُرده (روپوش مخصوص) ۲- مهر (خاتم) ۳- عصا ۴- خطبه ۵- طراز

*۵۹- طراز یکی از نشانه های خلافت است. مختصری توضیح دهید.

لباس های حریر یا ابریشمی یا پشمی که خدمتگزاران خلیفه بر تن میکردند که روی آنها اسم خلیفه و علائم حکومت نصب شده بود. این طراز خیلی مهم بوده است؛ تا آن طرازها روی لباسها بود، قدرت خلیفه برقرار بود. در غیر اینصورت نشانه زوال حکومت او بود.